

Lausunto luonnokseen valtioneuvoston toimenpideohjelmaksi rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä

Diariinumero: VN/27386/2023-VNK-31

Johdanto

Pelastakaa Lapset kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston toimenpideohjelmaan rasismien torjumisesta ja yhdenvertaisuuden edistämisestä. Pelastakaa Lapset pitää välttämättömänä, että suomalaisessa yhteiskunnassa ilmenevään rasismiin ja rasistiseen häirintään, etniseen profilointiin, vihapuheeseen ja syrjintään puututaan johdonmukaisesti ja pitkäjänteisesti kaikin mahdollisin politiikkatoimin ja ohjelmin.

Rasismi on lisääntynyt Suomessa. Lapset ja nuoret kokevat rasismia ja kiusaamista arjen ympäristöissään kouluissa, harrastuksissa, julkisissa tiloissa ja tapahtumissa. Väkivaltaisia asenteita ja ekstremistisiä puhetapoja legitimoidaan arkipäiväisessä yhteiskunnallisessa keskustelussa, mikä vaarantaa lapsen oikeuden turvalliseen kasvu-ympäristöön. Rasismilla ja syrjinnällä on pitkäaikaisia vaikutuksia lasten ja nuorten hyvinvointiin. Tutkimusten mukaan ulkomaalaistaustaiset lapset kokevat vahvaa osattomuutta ja ulkopuolisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa.

Vuoden 2021 kouluterveyskyselystä käy ilmi, että ulkomaalaistaustaiset nuoret joutuvat suomalaistaustaisia useammin viikoittain kiusatuiksi. Vuoden 2017 kouluterveyskyselyyn, jossa kartoitettiin syrjivää kiusaamista, eli kiusaamista ihonvärin, vammaisuuden tai muun henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella, mukaan syrjivää kiusaamista olivat kokeneet eniten 8.-9. luokkaa käyvät ulkomaalaistaustaiset nuoret. Heistä lähes puolet oli kokenut syrjivää kiusaamista koulussa tai vapaa-ajalla viimeksi kuluneen 12 kuukauden aikana.

THL:n mukaan maahanmuuttaneiden nuorten kasvu-ympäristö on turvattomampi verrattuna muihin nuoriin. Maahanmuuttaneet nuoret kokevat muita enemmän toistuvaa koulukiusaamista ja ovat useammin ilman ystävää. Maahanmuuttaneet ja Suomessa ulkomaalaistaustaisille vanhemmille syntyneet nuoret kokevat muita useammin syrjivää kiusaamista ja tapaturmia koulussa tai koulumatkan aikana. Ulkomaalaistaustaiset nuoret joutuvat koulun lisäksi kokemaan eriarvoistavaa kohtelua myös vapaa-ajan harrastuksissa, joka voi vähentää halukkuutta osallistua harrastustoimintaan. Toisaalta, esimerkiksi ohjattuun urheiluun osallistuminen oli yksi potentiaalinen rasismien kielteisiä vaikutuksia vaimentava tekijä.

Luonnoksessa todetaan, että "yhdenvertaisuuslaki asettaa kaikille viranomaisille vahvan velvoitteen edistää yhdenvertaisuutta sekä toiminnassaan että henkilöstöpolitiikassaan. Edistämisen tulee perustua yhdenvertaisuustilanteen arviointiin ja toimet tulee koota suunnitelmaksi, jota seurataan ja päivitetään." Yhdenvertaisuuslain velvoitteista huolimatta rasistista häirintää ja vihapuhetta esiintyy suomalaisissa kouluissa ja oppilaitoksissa, ja tähän puuttumiseksi ei ole vielä käytössä tarpeeksi toimivia varhaisen puuttumisen työtapoja tai rasismien purkamisen työkaluja.

YK:n lapsen oikeuksien komitea antoi kesällä 2023 Suomelle suosituksia, joissa nostetaan esille, kuinka erityisesti syrjinnän, kuten rotusyrjinnän, vihapuheen ja viharikosten torjuntaa tulisi tehostaa. Komitea nostaa suosituksissaan esille, kuinka Suomen tulisi vahvistaa pyrkimyksiään parantaa sellaisten ohjelmien sekä kohdennettujen poliitikkojen vaikuttavuutta, joilla pyritään poistamaan lasten kokema syrjintä kaikilta suomalaisen yhteiskunnan aloilta, ja kaikista yhteiskunnanpiireistä, mukaan lukien kansalaisyhteiskunnasta, yhteisöistä sekä lasten ja nuorten keskuudesta varhaisesta iästä alkaen. (Suositus nro. 16.)

Perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista Suomessa seuraavat kansalaisjärjestöt ovat muistuttaneet, että Suomi on saanut monia suosituksia YK:n ja Euroopan neuvoston ihmisoikeuselimiltä. Niissä tietyt oikeusloukkaukset, kuten naiseen kohdistuva väkivalta, perusturvan riittämätön taso ja turvapaikanhakijoiden oikeusturvaongelmat, toistuvat, koska aiempia suosituksia ei ole toimeenpantu tehokkaasti.

Järjestöt ovat ehdottaneet, että suositusten seuranta ja toimeenpanoa varten tarvitaan toimiva mekanismi, jonka avulla ajantasainen tilanne saatetaan säännöllisesti valtioneuvoston ja eduskunnan käsittelyyn. Pelastakaa Lapset on tyytyväinen, että toimenpideohjelmaluonnokseen on nyt kirjattu se, että kansainvälisten ihmisoikeusvalvontaelinten Suomelle antamien suositusten ja huomautusten toimeenpanoa tullaan jatkossa seuraamaan vuosittain. On toivottavaa, että seuraaminen edesauttaa rasmin ehkäisyyn ja yhdenvertaisuuden edistämiseen pysyvästi johdonmukaisesti ryhtymistä. Suositamme, että tästä seurannasta ja sen vaikuttavuudesta raportoidaan myös puoliväliriihessä tapahtuvassa toimenpideohjelman väliraportin käsittelyn yhteydessä keväällä 2025.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että rasmin ja syrjinnän poistaminen vaatii jatkuvuutta, ja rasmin torjuntaan ja yhdenvertaisuuden vahvistamiseen tulee keskittyä pysyvästi ja ihmisoikeusperustaisesti aina kaikessa lainsäädäntötyössä.

1. Millaista sidosryhmäyhteistyötä tulisi tehdä toimeenpanon aikana (yhteistyötahot, yhteistyön muoto ja fokus)?

Rasismia koskevan tietopohjan vahvistamiseksi antirasistisia toimijoita, kuten esimerkiksi järjestöjä ja erilaisia muita toimintaryhmiä, kuten lasten ja nuorten ryhmiä, on kuultava, jotta tiedämme paremmin, mitkä ovat heidän havaintonsa ja hyviksi toteamansa keinot ja tavat edistää antirasistisen yhteiskunnan rakentamista. On varmistettava, että tämänkaltaista yhteistyötä tuetaan ja siihen kannustetaan pitkäjänteisesti niin valtion, kuntien kuin hyvinvointialueiden tasoilla. Vähemmistöryhmien edustajat tai heidän edustamassa järjestöt ovat kokemusasiantuntijoita, joilla on näkemyksiä arjen haasteista ja konkreettisia ehdotuksia, miten rasismia tulee kitkeä suomalaisesta yhteiskunnasta.

Lapsia ja nuoria koskevissa toimenpiteissä heidän osallistamisensa yhteistyöhön ja tavoitteiden toteutumisen arviointiin on keskeistä. Kaikilla lapsilla on YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan (Artikla 12) oikeus tulla kuulluiksi heitä koskevissa hallinnollisissa ja muissa toimissa ja heille suunnattujen palvelujen arvioinnissa ja kehittämisessä. Tämä oikeus tulee taata erityisellä huolella kaikista haavoittavimmassa asemassa oleville lapsille, kuten syrjintää, rasismia, vihapuhetta ja väkivaltaa arjessaan kokeville ja todistaville lapsille.

Pelastakaa Lapset muistuttaa, että meillä ei vielä ole riittävästi tietoa esimerkiksi hyvin pienten lasten rasismikokemuksista kunnissa ja arjen yhteisöissä. Olemme Pelastakaa Lapsissa kehittäneet viime vuosina pienten lasten kuulemiseen ja osallistumiseen työkaluja ja -tapoja, joita on tarpeellista ottaa käyttöön kunnissa ja hyvinvointialueilla. [Pelastakaa Lasten kehittämä Dialoginen kohtaaminen ja lapsen oikeudet -kokonaisuus](#) tarjoaa lapsia kohtaaville materiaaleja lasten kanssa käytäviin keskusteluihin.

Ammattilaisten mukaan erityisesti pieniltä ja haavoittavassa asemassa olevilta lapsilta on vaikea kuulla kokemuksia lapsen oikeuksien ja hyvinvoinnin toteutumisesta. Usein haasteena on se, osaammeko ammattilaisina, viranhaltijoina ja päättäjinä kuunnella tai ymmärtää meille kerrottua. Lapsella on oikeus kuulla lapsen oikeuksista ymmärrettävästi ja samalla kertoa omalla tavallaan siitä, toteutuvatko ne hänen elämässään.

2. Miten ja missä toimenpiteissä risteävän ja moniperusteisen syrjinnän torjuminen tulisi erityisesti huomioida?

Asiakaspalvelutyöhön ja perheitä kohtaavaan työhön tulisi olla jatkuvasti koulutusta tarjolla toimijoille siitä, miten tunnistaa ja miten puuttua rasismiin ja miten edistää yhdenvertaisuutta. On ensisijaista, että erityisesti lasten ja nuorten sekä perheiden kanssa työskenteleville ammattilaisille tarjotaan koulutusta ja tietoa toimintatavoista ja toimenpiteistä, joiden avulla rasistisiin ja syrjiviin toimintamalleihin puututaan.

Lapset kokevat rasismia jo päiväkotiiässä. Siksi moninaisuus pitäisi näkyä jo varhaiskasvatuksessa esimerkiksi käytössä olevissa varhaiskasvatuksen materiaaleissa, kielenkäytössä, aikuisten suhtautumisessa ja heidän säännöllisessä koulutuksessaan. Samalla on tärkeää tukea ammattilaisia tunnistamaan omat tiedostamattomat toimintatapansa, jotka voivat ilmetä varhaiskasvatuksen ja opetuksen rakenteissa.

Pelastakaa Lasten *Lapsen ääni -kyselyssä* (2023) köyhyyttä kokevat lapset ja nuoret kertovat osattomuuden kokemuksistaan. Sukupolvesta toiseen syvenevä lapsiperheköyhyys on omiaan tuottamaan osattomuuden kokemuksia ja moniperusteista syrjintää. Kyselymme mukaan seksuaali- ja sukupuolivähemmistöön kuuluvat pienituloisissa perheissä asuvat lapset kokevat vahvemmin ulkopuolisuutta ja osattomuutta. On oleellista tunnistaa ne lapsiryhmät, joihin moniperusteinen syrjintä kohdistuu, ja pyrkiä työskentelemään heidän kanssaan tiiviimmin heidän kokemustensa ymmärtämiseksi ja korjaamiseksi.

Erityisryhmiin kuuluvat lapset saattavat joutua kokemaan väkivaltaa, kiusaamista, syrjintää tai häirintää eri toimintaympäristöissä muita lapsia useammin. Näihin ryhmiin kuuluvat muun muassa vammaiset tai toimintarajoitteiset, etnisiin ja kielivähemmistöihin kuuluvat, kodin ulkopuolelle sijoitetut sekä seksuaali- ja sukupuolivähemmistöihin kuuluvat lapset ja nuoret.

Kaikissa lasten ja perheiden peruspalveluissa, kuten neuvola, varhaiskasvatus ja koulu, on väestön moninaistuuessa huomioitava myös kasvuympäristön turvallisuuteen vaikuttavat kulttuuriset tekijät, perheenjäsenten yksilölliset taustatekijät ja elinolot. Eri toimijoiden tuottamiin lapsi- ja

perhepalveluiden saatavuuteen ja esimerkiksi henkilöstövoimavarojen riittävyyteen tulisi kiinnittää erityistä huomiota myös poliittisessa päätöksenteossa.

Yhdymme Lastensuojelun Keskusliiton huomioon siitä, että edellisellä hallituskaudella on laadittu erinomaisia työkaluja moniperusteisen syrjinnän torjumiseksi, joita tulee edelleen vahvistaa. Näitä ovat esimerkiksi Lastensuojelun Keskusliiton mainitsemat Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Tietopaketti sateenkaarilapsista ja -nuorista ammattilaiselle (<https://thl.fi/aiheet/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-edistaminen/tietopaketti-sateenkaarilapsista-ja-nuorista-ammattilaiselle>) ja Verkkokoulutus antirasismista ammattilaisille (<https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/verkkokoulutus-antirasismista-ammattilaisille>).

3. Mitä sellaisia toimenpiteitä toimenpideohjelmasta puuttuu, joita valtioneuvoston yhdenvertaisuustiedonannon puitteissa pitäisi mielestäsi edistää?

Toimenpideohjelmasta puuttuvat konkreettiset yhtenevät toimintatavat rasismien tunnistamiseksi ja siihen puuttumiseksi. Rakenteellisen rasismien purkamiseen tarvitaan Suomessa johdonmukaisia ja pitkälle ulottuvia tavoitteita ja toimia. Lisäksi yritysten yhteiskuntavastuu rasismien puuttumisessa ja yhdenvertaisuuden edistämässä jää huomiotta.

Kaikki näkyvä rasismia kokeneiden arjen kokemuksia esille tuova rasisminvastainen kampanjointi on tarpeellista, mikäli se edesauttaa pysyvien rakenteellisten muutosten syntymistä. Toimenpideohjelmassa nostetaan esille edistämismallit rakenteellisen syrjinnän torjumiseen, mutta olisi tärkeää tuoda vielä paremmin esille ne toimenpiteet, joilla erityisesti torjutaan rakenteellisen rasismien esiintymistä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla.

Pelastakaa Lapset pitää ensisijaisena, että toimenpanosuunnitelmassa tulisi esille, kuinka hallituskaudet ylittävissä päätöksenteossa sitoudutaan edistämään rasismien, erityisesti rakenteellisen rasismien ja syrjinnän poistamista.

Toimenpideohjelmassa ei ole otettu huomioon hallituksen suunnittelemaa kiristystä maahanmuuttoon, sekä pakolaisten taloudellisen tilanteen heikennyksiä, ja kuinka nämä toimenpiteet ovat ristiriidassa yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja syrjimättömyyden edistämistä suomalaisessa yhteiskunnassa tavoittelevan toimenpideohjelman kanssa.

Toimenpideohjelmassa on tärkeää tuoda esille verkossa näkyvä vihapuhe ja syrjivä kielenkäyttö vähemmistöjä kohtaan. Verkossa tapahtuva rasistinen ja syrjivä toiminta ovat ilmiöitä, jotka normalisoivat vahingollista sosiaalista käyttäytymistä.

Tutkitusti rasistinen väkivalta ja häirintä on tuhoisaa lasten ja nuorten mielenterveydelle. Toimenpideohjelmassa ei huomioida erityisen psyykkisen tuen tarvetta uhreille, vaan ainoastaan oikeudellinen suoja mainitaan toimenpiteenä väkivallan torjumiseksi. On erityisen tärkeää, että

väkivaltaa kohtaavat lapset saavat tukea, ja toimenpideohjelmassa tulisikin mainita se, millä tavoin turvataan rasistisen ja häirinnän uhriksi joutuneiden, erityisesti lasten oikeus tukeen.

4. Miten toimenpideohjelman tavoitteiden toteutumista ja vaikutuksia tulisi seurata?

On varmistettava, että kootaan kaikkien hallituskaudella käynnissä olevien väkivaltaa, rasismia ja syrjintää ehkäisevien ja yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistävien toimintaohjelmien seurannasta syntyvää tietoa sekä lapsiasia-, tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusvaltuutetuilta saatua tietoa kokonaisarvion saamiseksi. Lisäksi on seurattava johdonmukaisesti sitä, miten Suomi sitoutuu kansainvälisten ihmisoikeussopimusten toimeenpanoon estäen ihmisoikeusloukkauksia ja korjaten toimiaan kansainvälisiltä ihmisoikeussopimuksia valvovilta elimiltä saamiensa suositusten pohjalta.

5. Muut kommentit

Sivu 9 tilannekuva: "Viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja työnantajien yhdenvertaisuuden edistämismuutokset on täytetty useimmiten muodollisesti, mutta tavoitteellisuuteen ja vaikuttavuuteen ei panosteta riittävästi." Muotoilu ei ole riittävä, eikä osoita, että muutosta olisi tulossa.

Kohta 4: Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja keskustelu: toimenpideohjelmassa ei huomioida päättäjien ja muissa valta-asemissa olevien roolia vihamielisten asenteiden ja vihapuheen lisääntymisen edesauttajina (mm. YK:n kidutuksen ja epäinhimillisen kohtelun sopimusta valvova komitea huomauttanut Suomelle tästä).

Kohta 4: Tästä puuttuu myös huomio siitä, että Suomi on saanut jo vuosien ajan YK:n Universal Periodic Review-seurannassa (UPR) palautetta YK:n ihmisoikeusneuvostolta liittyen vihapuheeseen. <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/g22/608/25/pdf/g2260825.pdf?token=lfJzcDPOjaGhJaptTg&fe=true>

Yleisesti: toimenpideohjelmassa luvataan paljon selvityksiä aiheista, joista tietoa on jo riittävästi (esim. Kohta 7.1.: eri uskontokuntiin kuuluvien syrjintäkokemukset & pelialustoilla tapahtuva syrjintä). Olisiko jo ajankohtaista siirtyä selvityksistä ennaltaehkäisyyn?

Yleisesti: Jokaisessa kohdassa aiotaan joko tehdä selvityksiä tai tutkimuksia, mutta ei olla eritelty, mitä näiden selvitysten tai tutkimusten tuloksilla tavoitellaan ja aiotaan tehdä konkreettisesti.

Lisätietoja:

Tiina-Maria Levamo
Johtava asiantuntija – lapsen oikeudet ja vaikuttamistyö
tiina-maria.levamo@pelastakaalapset.fi
+358 50 570 6360

Pelastakaa Lapset

Veli Liikanen
Yhteiskuntasuhdejohtaja
veli.liikanen@pelastakaalapset.fi
+358 50 408 3981